

Internetadó és szerzői jog

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az internet olvasztótégely szerepe a világháló több mint húsz éves története során különösen éles vitákat generált a szerzői jog területén. A szélessávú internet és az adattömörítési technológiák elterjedése ugyanis a szerzői jogi „ipar” valamennyi érintett szereplőjét komoly kihívások elé állította.

Általánosságban elmondható, hogy az internet és a digitális technológiák a szerzői jog által védett művek és egyéb teljesítmények nyilvánosságához közvetítése és egyéb módon történő megosztása révén valamennyi érdekoldal életét megváltoztatta. A jogosultak joggyakorlását megnehezítette, a végfelhasználók szerzői jogi szabályozáshoz fűződő attitűdjeit leamortizálta, a jogalkotókat és a jogalkalmazókat pedig lépéskényszerbe hozta. Az első évek (különösen 1995 és 2001 között) kilátástalannak tűnő hadakozását az elmúlt egy évtizedben szerzői jogi szempontból is prosperálóbb időszak váltotta fel. Ma már nem csupán a fájlcsere perektől hangos a sajtó, de a fent említett szereplők lehetőségei is kiszélesedtek.

A szerzői jogosultak – különösen a fizetőképes társadalmakban – a közép- és hosszú távú megtérülés reményében nem ódzkodnak az alternatív üzleti modellek kipróbálásától (engedélyezésétől). Mindezt kiválóan igazolja az *iTunes* (médiatartalmak letöltés alapú szolgáltatása), a *Spotify* (hangfelvételek *streamelése*^[1]) vagy a *Netflix* sikere (audiovizuális művek *streamelése*). Valamennyi, utóbbiakhoz hasonló

[1] A *streaming* egy átfogó kifejezés, amely valamennyi olyan technológiai megoldást felöleli, amelyek online felületeken keresztül – tartós másolat készítése nélkül – teszik lehetővé a médiatartalmak (hagyományosan audio, illetve audiovizuális anyagok) vételét és lejátszását. A *streaming* technológiának hagyományosan két fajtája ismert: egyrészt ismert az élő, ún. „*live streaming*”, ami a hozzáférést biztosító oldalán szerzői jogilag nyilvánosságához közvetítésként értelmezhető (pl. az online rádiók élő közvetítése, az ún. *webcasting*). Másrészt létezik az előre rögzített, rendszerint központi szerveren tárolt tartalmakhoz a felhasználó saját belátása szerint megválasztott helyen és időben, vagyis „*on-demand*” történő hozzáférés. Ilyenkor a szolgáltató a hívásra történő nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel vagyoni jogát érinti magatartásával. A hozzáférő személy oldaláról nézve a *streaming* mindkét fenti esetben hagyományosan a kizárólagos vagyoni jogok kivételeként kezelt ideiglenes többszörözésnek tekinthető. Ez utóbbi szisztematikus bemutatását ld. Wandtke – von Gerlach, 2013, 676–683. A *streaming* fogalmát illetően ld. továbbá: Büscher – Müller, 2009, 558.

alkalmazás a jogosultak és a közvetítő szolgáltatók (ide értve a tartalmak tényleges továbbítását végző hozzáférés- és infrastruktúra-szolgáltatókat is) szoros együttműködésére épül. Ebben a rendszerben a „sávszélességre” már nem a végfelhasználó gyakran jogellenes magatartásainak terjedelmét meghatározó kifejezésként, hanem a jogtisztá tartalmak hatékony és gyors továbbítását lehetővé tevő eszközként tekintünk. Minél nagyobb sávszélesség, minél több hangfelvétel és filmalkotás, minél több előfizetés, minél több üzleti modell – annál több bevétel és siker. Az internet a szerzői jogosultak egyik legjobb barátja lett.

Az analóg világban megfigyelhető moderált technológiai fejlődés korszakában, ahol például az 1964 óta terjesztett audio/kompakt zenei kazettákat csupán két évtized alatt váltották fel az 1982-től piacra dobott CD lemezek,^[2] viszonylag könnyedén igazodtak ki a végfelhasználók a számukra lehetővé tett magatartások sűrűjében. Ez messze nem azt jelenti, hogy ne léteztek volna olyan szürke zónába tartozó magatartások, mint a hanglemezek, számítógépes programok vagy videokazetták kölcsönzése,^[3] vagy épp a sajátosan magyar jelenség, a gyenge minőségű „házi” szinkronnal ellátott videofilmek „lengyelpiaci” értékesítése. A kiskapukra nyitott emberek teljesen új lehetőségként élték meg a digitális technológiák rohamos elterjedését. A CD és az mp3 tömörítés megjelenése (1995) között már csupán 13 év telt el. Az mp3 szabványosítását követően még tíz év kellett a zenehallgatást forradalmasító *YouTube* beindításáig (2005). Ezt követően azonban már csak egy évre volt szükség a fizetős zenei szolgáltatást nyújtó *Spotify*, és három évre a kifejezetten nagyméretű audiovizuális tartalmak *streamelését* végző *Netflix* online piacra lépéséig. Az internet a végfelhasználók egyik legjobb barátja lett. Sőt, napjainkban egyenesen korlátozó tényezőként tekintenek minden olyan szabályozásra a netpolgárok, amelyek az általuk egyre inkább emberi jogként azonosított^[4] internetes adatforgalomhoz való hozzáférést korlátozzák, illetve feltételekhez kötik.

Valamennyi fenti tendencia exponenciális ütemben állította kihívások elé a jogalkotó és jogalkalmazó szerveket mind nemzeti, mind nemzetközi szinten. Egymás után születtek a különböző törvények az internetes ökoszisztéma részterületeinek a szabályozására.^[5] A szerzői jog szempontjából különös figyelmet érdemel a tény, hogy a jogszabályok rendre technológiasemleges módon – egyúttal a lehető legszélesebb rugalmasságot biztosítva a szerzői jogosultaknak

[2] Vö. Mezei, 2014(a), 395–406.

[3] Mezei, 2014(b), 28–33.

[4] Mezei, 2012(a), 229–235.

[5] Ld. különösen: Digital Millennium Copyright Act, Pub. L. No. 105-304, 112 Stat. 2860.; Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. jún. 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól; 2001. évi CVIII. tv. az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről. A nemzetközi szerzői jog területén a WIPO Szerzői Jogi Egyezménye érdemel különös figyelmet. Hazánkban kihirdette: 2004. évi XLIX. tv.

kedvező értelmezés számára - igyekeztek választ adni a kihívásokra. A puding próbája mégis az evés. A szerzői jogi törvényekben és más jogszabályokban elhelyezett új normák híres perek során keresztül stabilizálódtak, illetve - ahol az indokoltnak tűnt - módosultak. Hogy legitimitást nyertek-e, az teljesen más kérdés. Ahogy a svéd jogszociológus, Stefan Larsson is hangsúlyozta, a jogi és a társadalmi normák nem szükségképpen esnek egybe, és minél távolabb esik egymástól a kijelölt „helyes” út a végfelhasználók által helyesnek ítélt úttól, annál diszfunkcionálisabban működik a rendszer.^[6] A digitális technológiák és az internet nyújtotta lehetőségek addig sosem látott mértékű kreativitást eredményeznek a végfelhasználók oldalán. Újabb és újabb alternatív (jobbára nem engedélyezett) üzleti modellek jelentek meg a piacon. Újabb és újabb morális (az internetes kalózkodás a kapzsi zene-, film- és szoftveripari óriásokkal szembeni hadjárat), jogi (az internethez való hozzáférés emberi jog), vagy üzleti érvek (az internetes felhasználások ellentételezéseként az internet-előfizetés árába kell beépíteni egy meghatározott átalánydíjat) kerültek be a köztudatba. Valamennyi ilyen kérdésre reagálni kellett. A jogalkotókra és a jogalkalmazókra háruló folyamatos ellenőrzési és korrekciós kényszer tükrében világos, hogy az internet nem lett a politikusok és a bírák legjobb barátja.

A jelen tanulmány kiindulópontját, egyúttal a katalizátor szerepét a 2014 őszen nyilvánosságra hozott „internetadó” ötlete adja.^[7] Több esetben is szerephez jut majd ez a koncepció a lenti gondolatmenetben, ám a témakör messze túlmutat egy elvetélt jogalkotói ötleten. Egy olyan összetett - társadalmi, gazdasági és jogi vonatkozásokat is ötvöző - kérdéskör az internet és a szerzői jog szimbiotikus együttélése, amelyre nem lehet csak egy-egy lencsén keresztül tekinteni. Az alábbi három fő fejezet a fenti bevezetéshez hasonló logika mentén követi egymást, egy-egy ilyen „lencsét” előtérbe helyezve. A szerzői jogosultak, a végfelhasználók és a jogalkotók/jogalkalmazók internethez és szerzői joghoz fűződő viszonya mind külön vizsgálatot igényel. A záró fejezet összefoglalja, hogy miért elvetélt ötlet az internetadó, s szemügyre veszi, hogy a 2015 első felében útjára indított „internetkonzultáció”^[8] keretében milyen kérdések mentén igyekezett a kormány megérteni a társadalom álláspontját a témakört illetően. A tanulmány összességében egy olyan nézőpont mellett száll síkra, amely egyszerre biztosítja a szerzői jogosultak érdekeit, inspirálja az üzleti élet szereplőit a változatos, felhasználóbarát modellek indítására, valamint teremt kiegyensúlyozott kapcsolatot a kínálat és a kereslet között. Egy ilyen rendszerben az állam beavatkozási lehetősége minimális, az általános köz- és magánjogi keretek megteremtésén és a verseny lehetőségének biztosításán felül csak a jogérvényesítésben segédkezik. Nem dominál, csak támogat.

[6] Larsson, 2011.

[7] A koncepció részletei a IV. fejezetben kerülnek bemutatásra.

[8] Ld. Internetkon20. (Elérhető: <https://www.internetkon.hu/>)

II. AZ INTERNETES ÜZLETI MODELLEK ÉS A SZERZŐI JOG VISZONYA

Az internetes környezetben elkövethető szerzői jogsértések miéртjére mindmáig számtalan válasszal rukkoltak elő a kutatók. Több releváns körülmény egyidejű jelenléte mellett a rendszerszintű problémák origója a társadalmi és technikai realitások/igények és a jogosultak által kínált üzleti modellek közötti szakadékban keresendő.^[9]

Ha nem is szükségképpen a fájlcsereléssel kezdődött, ám elsőként az 1999-ben, Shawn Fanning egyetemista által kidolgozott *Napster* fájlcsereelő kliens esete^[10] mutatott rá világosan, hogy a technológiai változások a fiatal felhasználók gondolkodásmódját jelentősen módosították. Fanning felismerte, hogy az egyetemisták nyitottak egymás zenei tartalmainak a megosztására, amire a korszak legjobb internetes sávzélességét biztosító egyetemi hálózatok kiváló lehetőséget teremtettek. A hozzáférés igénye és lehetősége (a kereslet és a kínálat) az egyszerű, felhasználóbarát, gyors és mindenekelőtt ingyenes P2P („*peer-to-peer*”) – vagyis felhasználók számítógépei közötti közvetlen kapcsolatot teremtő – fájlcsere-szolgáltatások megjelenésekor és a csekély mértékű minőségromlással járó mp3 tömörítési eljárás szabványosításakor szerencsésen egymásra talált.^[11] Ezeket a fájlcsere-alkalmazásokat azonban nem a tartalmak eredeti előállítói és jogosultjai indították útjára, hanem egyetemisták és egyéb technikailag képzett vállalkozók. A P2P fájlcserelés ezért világosan szemben állt a jogtulajdonosok gazdasági érdekeivel.

Sokak szerint valami ekkor – legalábbis egy időre – elromlott. A tartalomipar szereplői ugyanis nem innovatív alternatívák kidolgozásával, kreatív üzleti koncepciók alkalmazásával és némi kockázatvállalással reagáltak az új kihívásra, hanem egészpályás letámadást indítottak. Kiválóan igazolja ezt, hogy 2004-ben a tartalomipar lobbistái kész törvényjavaslattal („*Induce Act*”) az aktatáskájukban ülték végig a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság tárgyalótermében megtartott ítélethirdetést a *Grokster* P2P szolgáltatóval szemben indított perben.^[12] Arra az esetre, ha a főbírák a cégnek adtak volna igazat, a lobbisták azonnal a Kongresszusi képviselők irodái felé vették volna az irányt.^[13]

E stratégia 10 évvel korábban még egyértelműen sikerre vezetett volna. Az egyre inkább decentralizálódó internet világában azonban nem várt következményekkel járt. A vehemens támadás kontraproduktív módon a fájlcserelés elhalása helyett annak elburjánzásához vezetett. A 2000-es évek közepére a szolgáltatók és a felhasználók számának elszaporodása okán az internetes

[9] Mezei, 2012(a), 29–34.

[10] *A&M Technology, Inc., et al., v. Napster, Inc., et al.*, 239 F.3d 1004 (2001).

[11] Mezei, 2012(a), 29–30.

[12] *Metro-Goldwyn-Mayer Studios, Inc., et al., v. Grokster, Ltd., et al.*, 545 U.S. 913 (2005).

[13] Mezei, 2012(a), 235.

adatforgalom több mint felét a P2P fájlcsere adta.^[14] Néhány évre rá a java részt illegális célokra használt online tárhely-szolgáltatások is komoly népszerűségre tettek szert.^[15]

A szerzői jogosultak gyakorlatilag másfél évtizedig (valójában napjainkig) „impotens” harcot vívtak a különböző jogellenes modellek visszaszorítása érdekében. Közvetlen vagy közvetett felelősségen alapuló, szerzői jogi, büntetőjogi és elektronikus kereskedelmi jogszabályokat segítségül hívó, törvényes előírásokra vagy épp szerződéses klauzulákra alapozott perek seregében kellett a bírának dönteniük világszerte. E törekvések országonként eltérő sikerre vezettek, az átütő győzelem ugyanakkor egyértelműen elmaradt.^[16] Legújában több ország jogosultjai is a weboldalak bírósági határozat alapján történő blokkolására esküsznek,^[17] mely módszer ugyanakkor csak tüneti kezelése az alapul fekvő, sokrétű problémának.

Ami egyszer elromlott, az talán egyszer meg is javul. Úgy tűnik legalábbis, hogy miután a szerzői jogi ipar – komoly vérveszteségek árán – túlélte az első, s egyben legnehezebb időszakot, bizonyos szempontból megerősödve jött ki a csatákból. Komoly technikai és üzleti potenciállal rendelkező vállalatokkal kötött megállapodások révén a tartalomipar ma már számtalan olyan üzleti modellt kínál, amelyek versenyképes alternatívaként szólítják meg, s hódítják vissza a fogyasztókat, miközben a korábban jogellenesnek kikiáltott alkalmazások valamennyi pozitív tulajdonságát átveszik.

Ezekre a szolgáltatásokra általában igaz, hogy nyugatról keleti irányba terjeszkednek (más megfogalmazás szerint a fizetőképes társadalmaktól a csekélyebb fizetési hajlandósággal rendelkezők felé). A piacnyitás tempója nem túl gyors, megfontoltság jellemző a cégekre. A repertoár folyamatosan szélesedik (különösen igaz ez a zeneiparra). Az alkalmazott technológiai megoldásokra jellemző a felhasználóbarát egyszerűség, az azonnali hozzáférhetőség és az eszközfüggetlen alkalmazhatóság (a mobiltelefonos applikációk elterjedése különösen nagy sikernek örvend). Egyes *brandek* népszerűsége óriásira nőtt (ennek legkiválóbb példája az *Apple iTunes* zeneboltja és valamennyi kapcsolódó hardware). Ahhoz képest, ami néhány évvel ezelőtt jellemezte ezt a területet, mára bátran állítható: sok országban a legális tartalomfogyasztás a „trendi”, és az illegális a „ciki”. Jól példázzák ezt az internetes adatforgalomban bekövetkezett változások, mivel a fájlcsere-letét gyakorlatilag mindenhol háttérbe szorították a *streaming* szolgáltatások.^[18] A fogyasztók szempontjából nézve az illegális tartalomfogyasztás egyetlen előnye napjainkban már csupán annak ingyenessége.

[14] Buford - Yu - Lua, 2009, 10-11.

[15] Mezei - Németh, 2009.

[16] Mezei, 2012(a), 109-247.

[17] A weboldalak blokkolásával kapcsolatos európai joggyakorlatról a legrészletesebben ld. Savola, 2014.

[18] Legújában ld. Sandvine Global Internet Phenomena Report, 2H 2014. (Elérhető: <http://tinyurl.com/opjacos>.)

A fenti jellegzetességek mellett egy további vonással rendelkeznek a legális alternatívák, ez pedig a tartalomgazdagság. És itt nem csupán az abszolút számokra kell gondolni (több tízmilliós audio repertoárok, százezres audiovizuális listák, milliós e-könyves adatbázisok), hanem – és sokkal inkább – a formátumok gazdagságára és a csúcsmínőségű felbontásra. A *Netflix* például ma már nem csupán „egyszerű” DVD-minőségben teszi lehetővé a filmek megtekintését, és a *YouTube*-on is egyre nagyobb teret hódítanak a nagy felbontású tartalmak (a professzionális csatornákon ez a „beugró”). A felhasználók és egyre bővülő körben az előfizetők a hozzáférési csatornák (a használt eszközök és felületek), s összességében az egyedi hozzáférési alkalmak számának növekedésével az adatforgalom exponenciális megugrásának lehetünk tanúi.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy egy rendkívül rossz évtizedet követően a tartalomipar magára talált és ráértett arra, hogy miként nyerheti meg magának a fizetőképes közönséget. (A tartalmakért elvből fizetni nem hajlandó személyekkel nehéz „egymásra hangolódni”). Ugyanakkor a mostanra kikristályosodó rendszerben a sávzélesség fontos szövetségese a tartalomiparnak, a siker pedig a lehívások számában is mérhető.

Ebből egy fontos kérdés fakad: indokolt-e, hogy az állam beleavatkozzon a fentiekben vázolt fejlődésbe? Sok éve, hogy a fájlcsere által okozott károk orvoslására a szakemberek egy része – tengeren innen és túl – felvetette az internet-előfizetési díjba foglalt, letöltésekben megnyilvánuló felhasználásokra tekintettel megállapított jogdíj bevezetését. Eredetileg is sokan vetették el az elképzelés működképességét, gyakorlati alkalmazására pedig sehol sem került sor.^[19] Napjainkra a diskurzus célkeresztjébe a netes semlegesség, vagyis az alkalmazások közötti különbségtétel nélküli akadálytalan hozzáférés biztosításának a kötelessége kerül.^[20] És persze olyan ötletek is felmerülhetnek, mint az adatforgalom alapú adófizetési kötelezettség.

A hazánkban rövid karriert befutó „internetadó” ötlete kiváló példa erre. Valójában bármi ehhez hasonló állami kezdeményezés a törékeny internetes gazdaság további fejlődésének gátjává válhat, és világosan akadályozhatja a jogtisztta felhasználási modelleken alapuló profittermelést, és ezen keresztül a tiszta adóbevételek generálását. A szerzői jog szempontjából nézve az említett állami beavatkozások nagyobb valószínűséggel eredményezhetik a jogszerű szolgáltatási modellek visszaszorulását, semmint az illegális alkalmazások felszámolását.

[19] Mezei, 2012(a), 259–269. Legújabb Oroszországban merült fel ennek a díjfizetési kötelezettségnek az ötlete. Ld. Spinella, Peter: Russian Culture Ministry Keen to Tax Internet Users. The Moscow Times. 24 February 2015. (<http://tinyurl.com/pletsh8>). (Elérhető: <http://tinyurl.com/pletsh8>)

[20] A kifejezést elsőként Tim Wu használta. Ld. Wu, 2003.

III. KALÓZOKTÓL GUY FAWKES-IG: A FELHASZNÁLÓI ATTITŰDÖK VÁLTOZÁSAI

Jogszociológusok és közgazdászok kiválóan rávilágítottak arra, hogy az internet nyújtotta határtalan lehetőségek folytán a végfelhasználók attitűdjei és az addigi szerzői jogi paradigma alkalmazása eltérő irányba fejlődtek az online környezetben. A jogi és a társadalmi normák („*legal and social norms*”),^[21] valamint a kereslet és a kínálat^[22] közötti elvi és gyakorlati eltérések addig nem tapasztalt feszültséget indukáltak a szerzői jogosultak és az internethasználók között.

Az előző fejezetben utaltunk arra, hogy a szerzői jogi ipar megkésve bár, de jelentős (és egyébként pozitív) változások mellett igyekezett a tartalomfogyasztással kapcsolatos társadalmi igényekre reagálni. A korai évek alatt a felhasználók sem tétlenkedtek, mondhatnánk úgy is, hogy öntudatra ébredtek. Egy holland kutatócsoport megállapítása szerint: „az információs és kommunikációs technológiákban jártas képzett fogyasztók a hálózati lehetőségek fejlődésével kombinálva egyre inkább falhoz szorították a szórakoztató ipar hagyományos üzleti modelljeit. A technológiai lehetőségeket és a digitális aréna új alkalmazásait jól ismerő digitális fogyasztók termékekre és szolgáltatásokra vágnak. Olyan igényeket támasztanak, melyeket a hagyományos modelljeinél leragadó szórakoztatóipar nem tudott kielégíteni az elmúlt években”.^[23]

Ennél is látványosabb fejleményként tekinthetünk a szerzői jogi túlszabályozás – hosszú védelmi idő, széles vagyoni jogok, szűk korlátozások és kivételek, a közkinccs („*public domain*”) figyelmen kívül hagyása, hatásos műszaki intézkedések védelmének indokolatlansága – vádjával kampányoló kalózmozgalomra. Az első kalózpárt 2006 januárjában alakult meg Svédországban,^[24] 2006 októberében pedig a kalózpártok nemzetközi gyűjtőszervezetét is életre hívták.^[25] Napjainkban hatvannál több országban létezik ilyen szervezet. A svéd *Piratpartiet* – az épp akkoriban zajló *The Pirate Bay* per^[26] keltette „negatív hullámokat” meglovagolva – két képviselőt juttatott be az Európai Parlamentbe a 2009-es választások alkalmával. 2014-ben a német *Piratenpartei* szerzett egy mandátumot az európai parlamenti választásokon.^[27] A *Piratenpartei* berlini egysége a 2011-es tartományi választások során ért el 8,9%-os eredményt, s ezzel ötödik erőként került be a berlini parlamentbe.^[28] Közel hasonló sikert

[21] Larsson, 2011, 49–137.

[22] Ld. különösen: Bodó – Lakatos, 2010.; Bodó – Lakatos 2011.

[23] Huygen et al., 2009, 19.

[24] Ld. *Piratpartiet*. (Elérhető: <http://piratpartiet.se/>)

[25] Ld. PP International. (Elérhető: <http://www.pp-international.net/>)

[26] Mezei, 2012(a), 123–124.; Szabó, 2010.

[27] EP választások és szerzői jog, Szerzői jog a XXI. században. 2014. május 23. (Elérhető: <http://tinyurl.com/ncckua3>.)

[28] Berlin – Zweitstimmen bei der Wahl zum Abgeordnetenhaus von Berlin am 18. September 2011. Endgültiges Ergebnis. (Elérhető: <http://tinyurl.com/3cdj4tb>.)

(7,4%-os eredményt) könyvelhetett el a 2012-es tartományi választások alkalmával a német kalózok Saar-vidéki csoportja.^[29]

A parlamenti mandátumok legnagyobb előnye az lehet a kalózpártok számára, hogy a fennálló szerzői jogi paradigmától eltérő véleményüket formális és hiteles keretek között oszthatják meg másokkal. 2012-ben úgy fogalmaztam: „a törvényhozásba való bekerülés ugyanakkor önmagában nem lehet elég a kalózmozgalom sikeréhez. Ha a kalózpártok felszínen akarnak maradni, akkor követeléseiknek szükségképpen a realitások talaján kell maradniuk. Ha ugyanis a szerzői jog teljes felszámolása mellett szállnának síkra, próbálkozásuk szükségképpen bukásra lenne ítélve. Végső soron tehát céljuk nem a rombolás, a szerzői jog szétzúzása, hanem a tartalmakhoz való hozzáférés hatékonyabbá tétele révén a fogyasztás leegyszerűsítése kell, hogy legyen. A fogyasztóknak ugyanis ez az igazi érdeke, s nem az alkotómunka ösztönzését biztosító szerzői jogi szabályok megsemmisítése. Ehhez természetesen a szerzői jog kereteinek pontos ismerete számukra is elengedhetetlen, illetve az, hogy a forradalmi azonban nem kellőképp megalapozott érveket kiszűrjék retorikai eszköztárukból”.^[30]

Úgy tűnik, hogy ennek az igénynek mintegy „megfelelve” épp a 2014-ben EP mandátumot szerzett német kalózpárti Julia Reda kapta feladatul, hogy jelentést készítsen az uniós szerzői jogi szabályozás állapotáról. A 2015. január 14-én nyilvánosságra hozott anyag^[31] helyesen elhatárolódik a szerzői jog abolicionista gondolkodóitól,^[32] és a rendszer hatékonyságának növelése mellett szállt síkra.^[33]

A nemzetközi kalózmozgalom azonban nem az egyedüli formája a rendszerrel szembeni kritika kifejezésének. Ahogy arra Peter K. Yu utalt: „régében a nyilvánosság általában nem érdeklődött a kereskedelmi vagy szellemi tulajdonvédelmi szerződések tárgyalásai iránt, amelyek unalmasak, jogiasak, komplexek és túlzottan technikai jellegűek. Amint ugyanakkor a tárgyalások mindinkább beavatkoztak az emberek magánéletébe, és amint a megállapodások elkezdtek rendelkezéseket tartalmazni az internet és a digitális környezet vonatkozásában, a civil szervezetek és általánosságban a nyilvánosság elkezdtek nagyobb figyelmet szentelni a megállapodásokban foglalt elemeknek”.^[34]

E figyelem skálája a tudományos igényességű elemzésektől a szervezett tömegtüntetésekig mindent tartalmaz. Ez utóbbi vonulat külön hangsúlyt érdemel e helyütt. A multilaterális Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodás (*Anti*

[29] Piraten erobern nach Berlin nun auch den Westen. Welt Online, 25 März 2012. (Elérhető: <http://tinyurl.com/neu2k2j>.)

[30] Mezei, 2012, 238.

[31] Draft Report on the implementation of Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (2014/2256(INI)), 2015. január 14. (Elérhető: https://pub.juliareda.eu/copyright_evaluation_report.pdf.)

[32] Az abolicionista gondolkodók kritikáját ld. részletesen: Mezei, 2012(b.); Mezei, 2014(c).

[33] Breaking News: Reda-jelentés az InfoSoc-irányelv reformjáról. Szerzői jog a XXI. században. 2015. január 20. (Elérhető: <http://tinyurl.com/p5j4elm>.)

[34] Yu, 2014, 1170–1171.

Counterfeiting Trade Agreement, ACTA), vagy az Egyesült Államokból ismert PIPA és SOPA törvénytervezetek mind tartalmaztak több-kevesebb olyan rendelkezést, amely a korábbiaknál jelentősebb mértékben avatkozott volna bele a végfelhasználók magánéletébe a szerzői jogok érvényesítése céljából.^[35] Annak ellenére, hogy a kritika sok esetben légből kapottnak bizonyult, a társadalom ezekre a tervekre minden korábbinál hevesebben reagált. A 2006-ban bemutatott „V, mint Vérbosszú” című film központi figurájának arcát eltakaró, a négyszáz évvel korábban élt anarchista Guy Fawkes-ről elnevezett maszk is ekkortól kapott új jelentést, és vált az internetes szabadságjogokért küzdő – ugyancsak anarchista felhanggal működő – Anonymus csoport és minden aktivista közös ismertetőjelévé.

Mindezekon felül – jóval békésebb körülmények között – a szerzői jogi szabályokat a digitális korszakra hangolni kívánó tervezetekkel szemben érvelő aktivisták retorikai fegyvertára is jelentős változásokon ment keresztül. Bombaként robbant a hír 2009 nyarán, hogy a francia Alkotmánytanács a HADOPI I. törvényvel kapcsolatos határozatában a véleménynyilvánítás szabadságát kiterjesztette az internet-hozzáférés jogára, alapjogi védelmet biztosítva az utóbbinak.^[36] Sokan ebből a határozatból eredeztetik annak az érvek a megszületését, amely az internet-hozzáférést alapjogként jelöli meg.

Irányadó hazai kommentár szerint „az egyes államok alkotmányjaiban és a különböző nemzetközi emberi jogi egyezményekben felsorolt és ezáltal a tételes jog részévé tett emberi jogokat hívjuk alapvető jogoknak (*fundamental rights*) vagy más néven alapjogoknak (*Grundrechte*)”.^[37] Amennyiben elfogadjuk e meghatározást, akkor viszonylagos biztonsággal kijelenthető, hogy az internet-hozzáférés önmagában nem tekinthető emberi jognak, vagyis egy olyan jogosultságnak, amely az embereket emberi mivoltuknál fogva illetné meg. Mindez mégsem jelenti azt, hogy teljességgel ki volna zárva, hogy az internet-hozzáférést alapvető jogként kezeljük. Ha ugyanis a kérdést az internet szerepe és célkitűzései irányából vizsgáljuk, más eredményre juthatunk. Az internet megjelenése domináns változást hozott az információhoz való hozzáférés terén. Az internet „információs szupersztráda” helyett napjainkban már „kommunikációs szupersztráda” funkcionál, amely a szólásszabadság, a véleménynyilvánítás és az információhoz jutás eszköze. Ezek az alapjogok kivétel nélkül megjelennek a legfontosabb nemzetközi emberi jogi dokumentumokban,^[38] illetve a nemzeti alkotmányokban. Sőt, ahogy azt az ENSZ véleménynyilvánítás és szólásszabadság védelméért felelős különleges jelentéstevője, Frank La Rue egy 2011-es jelentésében rögzítette: „a magánszemélyek véleménynyilvánítási és szólásszabadságának gyakorlásában

[35] Mezei, 2012(a), 220–229.; Kőhidi, 2012.; Németh 2012.

[36] Décision n. 2009-580 DC du 10 juin 2009.

[37] Halmi – Tóth, 2008, 29.

[38] Ld. különösen: Emberi Jogok Európai Egyezménye, 10. cikk.; Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 19. cikk.; Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 19. cikk 2. bek.; Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 11. cikk.

játszott katalizátor szerepe révén az internet más emberi jogok megvalósítását ugyancsak előmozdítja”.^[39] Arra, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága sem tekinthető határtalannak, s e jog gyakorlása elé is akadályt gördíthet a többi emberi vagy alapvető jog gyakorlása, még szólunk a következő fejezetben.

A társadalmi gondolkodás és a jogszabályi előírások vészes eltávolodásának talán legfontosabb oka, hogy hiányzik a megfelelő tájékoztatás, a különböző érdekek közötti egyensúlyi rendszer iránti érzékenyítés. A konfliktus feloldásának az első lépése ezért – egy médiajogi kifejezés parafrázisával élve – a „szerzői jogi tudatosság” („*copyright literacy*”) megteremtése kellene, hogy legyen. Ezért is tűnt örvendetesnek, mikor a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által kimunkált Jedlik-tervet^[40] a magyar Kormány határozati formában jogforrási szintre emelte.^[41] Ez ugyanis számottevő teret szentelt a szerzői jogi tudatosság növelése szükségességének.^[42] Mégis indokolt kritikával élni e téren: a 2013 és 2016 közötti időszak középtávú szellemi tulajdonvédelmi stratégiájaként elfogadott Jedlik-terv érdemi megvalósítása napjainkig elmaradt. Előrelépés e téren nem tapasztalható. Mindezek tükrében semmi meglepő nincs abban, hogy az internetadó elleni tüntetессorozat oly népszerűsége tette szert a „digitálisan szenzitív” fiatalok körében.

IV. A SZERZŐI JOG ÉS AZ ALAPJOGOK EGYENSÚLYA ONLINE KÖRNYEZETBEN

Az internetnek köszönhetően a végfelhasználók információk multikulturális, folyton változó tárházához férhetnek hozzá – szinte korlátok nélkül. E többszereplős környezet résztvevői valamennyien alapjogi védelemben részesülnek bizonyos magatartásaik, tevékenységeik tekintetében. Nehezen megválaszolható kérdés, hogy az alapjogok ütközése esetén létezik-e *primus inter pares*, kiemelhető-e egy alapjog a többi terhére, illetve hogy a szerzők/alkotók jogai miként érvényesülhetnek egy ilyen helyzetben.

Vegyünk kiindulópontként egy metaforát: az internet egy digitális piacter. Vannak itt mindenféle személyek: piaci ellenőrök (az állam), vásári mutatványosok (szerzői jogosultak), kofák (tartalmak értékesítői), beszállítók (közvetítő szolgáltatók), vásárlók (felhasználók) és lézengő, fizetni/vásárolni nem tudó vagy nem akaró emberek (*free-riderek*). A hasonlat természetesen nem tökéletes, hiszen az internet és egy fizikai térhez kötött vásár működése, erőforrásai, biztonsága és sok

[39] La Rue, 2011, 7.

[40] Ld. Jedlik-terv. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. (Elérhető: <http://www.sztnh.gov.hu/jedlik-terv/>)

[41] A Kormány 1666/2013. (IX. 23.) Korm. határozata a szellemi tulajdon védelmére irányuló nemzeti stratégia elfogadásáról és a végrehajtásával összefüggő feladatokról. Ld. Magyar Közlöny, 2013/154. sz. 67186–67429.

[42] Uo. 67350–67352.

egyéb körülmény másként alakul. Mégis hasonló a logika: a sok portékát valaki előállítja, beszerzi, elosztja, előadja, megvásárolja, elfogyasztja. Ezzel a modellel semmi gond nincs. A bajok akkor kezdődnek, ha valaki úgy gondolja, hogy a saját szerepét újraértelmezve többet/mást szeretne: az eladó túlértékeli a terméket, a beszállító kartellezik, a vásárló nem fizet a termékért, a piaci ellenőr túlreagál.

Az internet világában a felhasználások egy része engedély nélkül megvalósított magatartás. Ezeket világszerte rendre magánjogi, büntetőjogi vagy más eszközökkel tiltják. Ilyennek tekinthetjük az előzőekben említett fájlcserelést (és az egyéb hasonló magatartásokat). Félrevezető lenne, ha ezeket általánosságban összemossnánk a legális úton nyújtott szolgáltatások élvezetével, és mindet egyszerre tennénk az alábbi elemzés tárgyává. A jelen tanulmány kifejezetten amellet érvel tehát hogy a szerzői jogsértéssel megvalósított magatartások nem részesíthetők előnyben más alapjogok kárára.^[43]

Az internet digitális piacterén egyszerre megjelenő szereplők érdekei jelentős eltérést mutatnak. Sőt, a legtöbb esetben még az egyes típusok, így például eladók/beszállítók/vevők érdekei is jelentősen eltérhetnek a csoporton belül. Rövid példákkal élve: a könyvkiadó mindig a kötet megtérülésében érdekelt, jó esetben egy szépirodalmi mű szerzője is. Ezzel szemben egy kutató sokszor jobban örül az idézettségnek, semmint egy kicsit több honoráriumnak. A fogyasztó mindezekről függetlenül az információra éhes, mely nem csak szórakozáshoz, de akár tanuláshoz is segítséget nyújthat. E személyek magatartásait – a piaci ellenőr szerepét betöltő állam által felismerten – jogszabályi szinten deklarált alapjogok írják körül és védik, melyek ugyanakkor sokszor ellentétben állhatnak egymással.

A szerzők érdekeit például az Európai Unió Alapjogi Chartája többféleképpen oltalmazza: elismeri a szellemi tulajdonjogok védelmét,^[44] valamint a művészet és a tudományos kutatás szabadságát,^[45] mely szorosan kötődik a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságához.^[46] Ezen felül az Alapjogi Charta rögzíti, hogy „mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait

[43] Figyelmet érdemel Pedro Cruz Villalón főtanácsnoknak a rendkívül friss Coty Germany ügyben közzétett indítványa. Eszerint „a 2004/48/EK irányelv 8. cikke (3) bek. e) pontját úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amelynek feltétlen hatálya valamely hitelintézet számára az ezen irányelv 8. cikke (1) bek. c) pontja alapján lehetővé teszi a valamely bankszámla-tulajdonos nevére és címére vonatkozóan tőle kért tájékoztatás banktitokra hivatkozva történő megtagadását. Ez a hatály csak abban az esetben egyeztethető össze az említett irányelv hivatkozott rendelkezésével, ha az olyan előzetes értékelés eredménye, amelynek elvégzése a nemzeti bíróság feladata, és amelynek során megerősítésre kerül a vitatott nemzeti szabályozással érintett alapjogok korlátozásának jogszerűsége az Európai Unió Alapjogi Chartája 52. cikkének (1) bek. foglaltak alapján”. Ld. Coty Germany GmbH kontra Stadtparkasse Magdeburg, C-580/13. sz. ügy, ECLI:EU:C:2015:243, 44. pont. Bár a konkrét jogvita a védjegyjogok érvényesítésével függött össze, a fenti megállapítás a szerzői jog világában is alkalmazhatónak tűnik.

[44] Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 17. cikk (2) bek.

[45] Uo. 13. cikk.

[46] Uo. 11. cikk.

megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz”.^[47] A felhasználók oldalán a véleménynyilvánítás szabadságán és a tájékozódáshoz fűződő jogon túl például olyan releváns alapjogról lehet említést tenni, mint az oktatáshoz való jog.^[48] A közvetítő szolgáltatók pedig, amelyek a szerzői jogi iparban szerepet vállalnak, építhetnek a vállalkozás szabadságának alapjogára.^[49] E jogok az online világban is érvényesülnek: a szerzők digitális csatornákon keresztül publikálhatják alkotásaikat; a felhasználók a műveket az interneten keresztül is elérhetik, amely egyre inkább az oktatás és a tanulás színhelyévé válik.^[50] A feltörekvő online vállalkozások pedig új fogalomként váltak, melyre egyszerűen és nagyszerűen a *start-up* kifejezést használjuk.

Az internetről függetlenül is világos, hogy a fentiekben röviden említett alapjogok között egyensúlyt kell teremteni.^[51] Különös figyelmet érdemel ebből a szempontból a véleménynyilvánítás szabadsága, mely – mint arra fentebb utaltunk – felöleli az interneten keresztül folytatott magatartások egy jelentős részét. E jog érvényesülése elé akadályt gördíthet a többi emberi vagy alapvető jog gyakorlása. A polgári jogok egyik legalapvetőbbiként azonban a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozhatóságát egyes nemzetközi dokumentumok speciális feltételekhez kötik. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye alapján „e kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából”.^[52] Az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya alapján pedig e jog „gyakorlása különleges kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva az bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít, és amelyek a) mások jogainak vagy jó hírnevének tiszteltetésben tartása, illetőleg b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közkereskedés védelme érdekében szükségesek”.^[53]

[47] Uo. 47. cikk 1. mondat.

[48] Uo. 14. cikk.

[49] Uo. 16. cikk.

[50] A MOOC („*Massive open online course*”), illetve SPOC („*Small private online course*”) képzési modellek kapcsán ld. Technology and Universities – The Log-on Degree, The Economist, March 14th-20th 2015, 36-37.

[51] Mylly, 2015.

[52] Emberi Jogok Európai Egyezménye, 10. cikk 2. bek. Ezzel összefüggésben ld. Faludi, 2008, 190-191.; Mazziotti, 2010, 238.

[53] Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 19. cikk 3. bek.

Az alapjogok közötti egyensúly megteremtésének szükségessége a szerzői jog világából hozható példákon keresztül is igazolható. Bár az Emberi Jogok Európai Bírósága elé még nem került olyan ügy, mely a véleménynyilvánítás szabadságának és a szerzői jogok védelmének ütközését tárgyalta volna, az Emberi Jogok Európai Bizottsága^[54] egy 1997-es döntésében rögzítette, hogy a szerzői jogok védelme érdekében elviekben lehetőség nyílik a másik alapjog korlátozására is, amennyiben a fenti feltételek maradéktalanul kielégítést nyernek. Az Európai Unió Bíróságának ugyanakkor számtalan ügyben kellett a különböző alapjogok ütközésével kapcsolatban véleményt formálnia. A *Promusicae*,^[55] az *LSG*^[56] és a *Bonnier*^[57] ügyekben az adatvédelmi jogok és a szerzői jog ütközése kapcsán fejtették ki véleményüket az uniós bírák. A végeredmény vegyes, e jogok ütközése esetén a fenti joggyakorlat fényében nem lehet „győztest” hirdetni.

Ennél is jelentősebbek a *SABAM* ítéletek. A *Scarlet*,^[58] illetve a *Netlog*^[59] ellen vívott eljárások tükrében kijelenthető, hogy a szerzői jog nem élvez elsőbbséget a véleménynyilvánítás és a vállalkozás szabadságával szemben. Hasonlóképp, Robert Danay szerint a szerzői jogosultak honorálását és az újabb alkotások megszületését célzó szerzői jog védelmére hivatkozással nem indokolt korlátozni a véleménynyilvánítás szabadságát.^[60] Az ENSZ különleges jelentéstevője pedig az Egyezségokmányba ütköző, aránytalan szankciónak tartja például az internet-hozzáférés felfüggesztését (az internetről való lekapcsolást) a szerzői jogsértések miatt.^[61] Ezzel ellentétes példa is hozható ugyanakkor. Az internet-hozzáférés szolgáltatókkal szemben jogsértő tartalmakat közvetítő weboldalak blokkolása tárgyában fejlődő angol bírósági gyakorlat számos esetben megerősítette a szerzői jogok prioritását a véleménynyilvánítás jogával szemben.^[62]

[54] A Bizottságot az Egyezmény 11. számú protokollja 1998-ban megszüntette.

[55] *Productores de Música de España (Promusicae) kontra Telefónica de España SAU*, C-275/06. sz. ügy, ECLI:EU:C:2008:54.

[56] *LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten GmbH kontra Tele2 Telecommunication GmbH*, C-557/07. sz. ügy, ECLI:EU:C:2009:107.

[57] *Bonnier Audio AB és társai kontra Perfect Communication Sweden AB*, C-461/10. sz. ügy, ECLI:EU:C:2012:219.

[58] *Scarlet Extended SA kontra Sociétés belges des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, C-70/10. sz. ügy, ECLI:EU:C:2011:771.

[59] *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) kontra Netlog NV*, C-360/10. sz. ügy, ECLI:EU:C:2012:85.

[60] Danay, 2005, 48.

[61] La Rue, 2011, 14. Érdekes, hogy miközben La Rue az internet-hozzáférés felfüggesztése kapcsán a „három csapás” modelleket kritizálja, erre példaként a francia és a brit törvényeket említi, miközben a Digital Economy Act jelenleg nem is tartalmaz az internetkapcsolat felfüggesztésére vonatkozó szankciót. La Rue véleményével azonos érvelést ld. Yu, 2012, 1080–1082.

[62] Savola, 2014, 122–123.

Az érdekek közötti ütközés nem tekinthető általánosnak vagy szükségszerűnek. A korábbiakban használt „piac” metafora épp arra kívánt rávilágítani, hogy az értékes tartalmak cseréjéhez mindig sikerült jól működő, fenntartható tereket létesíteni. Ebben a modellben mindenkinek a szerepére szükség van, és épp ezért mindenki megérdemli az érdekei és alapjogai vonatkozásában a védelmet. Igaz ez akkor is, ha a piac a fizikaiból az online térbe költözik. Az ilyen online piacterek ráadásul a gazdaságban az elmúlt húsz év leginkább prosperáló területévé, gyakorlatilag húzóágazatokká váltak, mely fejlődés az elkövetkezendő években is meghatározó marad.^[63] Igaz ez természetesen – és leginkább – azokban az országokban, ahol megfelelő ösztönzők segítségével támogatják a különböző vállalkozásokat a fejlesztések és beruházások erősítésében. Nem véletlen az sem, hogy a kulturálisan és gazdaságilag is vibráló Berlin a digitális *startup*ok mennyországa.^[64]

A fentiekben vázolt egyensúlyozás a piaci ellenőr egyik legfontosabb feladata. Bármilyen, az online piacterek működésével ellentétes logikára épülő intézkedés azonban, amely az érintettek érdekei érvényesülése ellen hat, nem csupán diszfunkciót eredményez, de a különböző szereplők alapjogainak külön-külön és párhuzamos módon történő sérelmét is eredményezheti. Semmi meglepő nincs abban, hogy például az Európai Unió Bírósága az uniós jogba ütközőnek találta azt a holland gyakorlatot, amely szerint a magáncélú többszörözés akkor is elfogadható, ha a másolat jogellenes forrásról készül.^[65]

Ugyanígy kontraproduktív ötletként tekinthetünk az „internetadóra”. Az eredeti koncepció ugyanis megnehezítette volna az oktatási csatornákhöz való hozzáférést (az online kurzusok szélesedése rövidtávon megvalósul), az információhoz jutást (amelyet az egyre tartalomgazdagabb weboldalak elérésének „megdrágulása” eredményezett volna), a véleménynyilvánítást (például a kommentek elhelyezéséhez is be kell tölteni az adott weboldalt), a digitális szakadék, illetve a digitális írástudatlanság felszámolását. Hasonlóképp könnyen visszaüthetett volna az új rendszer a hangfelvételeket vagy nagy felbontású audiovizuális tartalmakat *streamelő* szolgáltatók modelljeire. A jelenlegi tartalomgazdagság mellett a letöltött adatmennyiség megadóztatása a gazdasági realitásokkal gyökeresen ellentétben álló rendszert szült volna, amely közvetlenül is alkalmas lett volna a szerzői jogosultak, a felhasználók és a közreműködő szolgáltatók alapjogainak a megsértésére.

[63] „During the next five years global digital spending on entertainment and media is expected to increase at a rate of 12.1%.” Ld. Commission Staff Working Document: A Digital Single Market Strategy for Europe - Analysis and Evidence, Brussels, 6.5.2015 SWD(2015) 100 final, p. 25.

[64] Corinna Visser: Ein Paradies für junge Kreative. Deutschland.de. 17 Dezember 2014. (Elérhető: <http://tinyurl.com/qc42szk>.)

[65] ACI Adam BV és társai kontra Stichting de ThuisKopie és Stichting Onderhandeligen ThuisKopie vergoeding, C-435/12. sz. ügy, ECLI:EU:C:2014:254.

V. MONDD, TE MIT VÁLASZTANÁL? – ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK AZ INTERNETADÓRÓL, AZ INTERNETKONZULTÁCIÓRÓL, A DIGITÁLIS BIOSZFÉRÁRÓL ÉS A SZERZŐI JOGRÓL

Az Országgyűlés Hivatala által 2014. október 21-i nappal keltezett „T/1705. számú törvényjavaslat az egyes adótörvények és azokkal összefüggő más törvények, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény módosításáról” a magyar történelemben egyedülálló módon kívánta módosítani az adójogszabályokat. A tervezet 149. §-a a távközlési adóról szóló 2012. évi LVI. törvény (Tktv.) 4. §-át – egy új (2) bekezdés beiktatásával – az alábbiak szerint írta volna felül: „a [távközlési] adó alapja internetszolgáltatás esetén az előfizető vagy az elektronikus hírközlésről szóló törvény szerinti felhasználó által lebonyolított, gigabyte-ban kifejezett adatforgalom”. A tervezet 150. §-a a Tktv. 5. § (3) bekezdésében kívánta rögzíteni, hogy „az adó mértéke a 4. § (2) bekezdése szerinti adóalap esetén 150 Ft/megkezdett gigabyte”. A magyar internetes adatforgalom számait nézve bátran kijelenthető, hogy az új telekommunikációs adó („népszerűbb” néven az „internetadó”), melynek fizetésére az internet-hozzáférés szolgáltatók lettek volna kötelesek, az eredeti tervek alapján rendkívül komoly összegre rúgott volna.^[66] Utólag a parlamenti képviselők körében is realizálódott ez a probléma, melynek a tervezet módosításával igyekeztek gátat szabni, meghúzva az adófizetési kötelezettség havi összegének felső határát.^[67]

Az „internetadó” ötlete alig néhány nap leforgása alatt mindent felülmúló erejű elutasításra talált gyakorlatilag a teljes társadalom körében. A Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodással szembeni ellenállásnál is komolyabb megmozdulásoknak lehettünk szemtanúi, melyek híre a nemzetközi sajtót is elérte.^[68] S bár a törvényjavaslatot az azt benyújtó Nemzetgazdasági Minisztérium máig nem vonta vissza, a Kormány a társadalmi ellenállást látva más irányba terelte a diskurzust, és internetkonzultációt kezdeményezett. Ennek keretében 2015. április 14-én hozta nyilvánosságra a konzultáció felelőse, Deutsch Tamás azt a húsz kérdést,^[69] amelyek mentén az előre megadott lehetőségek közül kiválasztható opciók segítségével lehet véleményt formálni a „jövő magyar internetéről”.^[70]

[66] Az Index számításai szerint – a 150Ft/gigabyte összeggel számolva – az éves bevétel elvileg elérhette volna a 95 milliárd forintot. Ld. Szalai Bálint – Tóth Balázs – Hanula Zsolt: Elképesztően durva lesz az internetadó. Index.hu. 2014. október 21. (Elérhető: <http://tinyurl.com/n2z2t3d>.)

[67] Internetadó: megijedt a kormány, de ez még mindig abszurd. hvg.hu. 2014. október 22. (Elérhető: <http://tinyurl.com/ovhnafm>.)

[68] A tüntetések, rendezvények, Facebook-csoportok stb. politikai vonatkozásai a tanulmány szempontjából irrelevánsak.

[69] Ld. Javaslat az Internetkon kérdéseire. (Elérhető: <https://www.internetkon.hu/hirek/2015-04-14/javaslat-az-internetkon-kerdesekre/>)

[70] A válaszokat az internetkonzultáció felelősei 2015. május 18-tól várták. Ld. Az internet világnapján rajtol az Internetkon20. (Elérhető: <https://www.internetkon.hu/hirek/2015-05-06/az-internet-vilagnapjan-rajtol-az-internetkon20/>)

Ezek a kérdések több lényeges témakört – néha egyszerre többet is – érintenek. Egyes kérdések a gazdasági,^[71] mások alapjogi relevanciával bírnak.^[72] Külön csoportba sorolhatók az oktatással összefüggésben álló témák.^[73] A kérdőív számos esetben szentel figyelmet a jogérvényesítésnek.^[74] Végül a „digitális bioszféra”, vagyis a jövő internetének a működése szempontjából tartalmaz a kérdőív további kérdéseket.^[75] Vessünk ezekre közelebről is pillantást.

Az internetkonzultáció az e-gazdaság helyzetére vonatkozóan több olyan témát érint, amelyek – szerencsés módon – az internetadó ötletével ellentétes irányba mutatnak. Az internet-előfizetési díjak csökkentése, a hálózatépítés felgyorsítása, a hátrányos régiókban történő hálózatépítés, a *start-up* cégek, illetve a kis és közepes vállalkozások (kkv-k) támogatása, a szoftverfejlesztési és licencvásárlási gyakorlat felülvizsgálata, avagy az internetes vállalkozások hozzájárulása az infrastruktúra fejlesztéséhez és fenntartásához, illetve a minőségi tartalmak és szolgáltatások fejlesztéséhez mind fontos pillérei lehetnek egy megújuló gazdaságnak. Szakmai szempontból mégsem lehet ezen ötletek egy részét komolyan venni. Az internet-előfizetési díjak csökkentése legfeljebb az irányadó ÁFA kulcs csökkentésével érhető el, a szabad verseny világában azonban más állami beavatkozással nem kényszeríthető ki. Vagyis mindegy, hogy milyen válasz születik erre a kérdésre, a cégeket megillető alkotmányos védelem nem korlátozható. A *start-up* cégek avagy kkv-k támogatásáról, mint stratégiai jelentőségű nemzetgazdasági kérdésről hasonlóképp központilag kell dönteni, még akkor is, ha a támogatás adóforintokból történne, s ezért azt egyesek elleneznék.

Az alapjogi vonatkozással rendelkező kérdések (szociálisan rászorulóknak és nagycsaládosoknak biztosított „internet-alapcsomag”; e jogosultak képzése; ingyen wifi hozzáférési pont létesítése minden településen), valamint az oktatással összefüggő elemek (az oktatási rendszer fejlesztése a digitális környezetben; a szülők és gyerekek megfelelő tájékoztatása és felkészítése a felelős internethasználatra) ugyancsak támogatandó jövőképet vázolnak fel. Ebben a vízióban az internet-hozzáférés a lehető legszabadabb, nem függ a rendelkezésre álló gazdasági erőforrásoktól, lehetőséget teremt a felzárkózásra, a digitális írástudatlanság^[76] leküzdésére, egyúttal érvényesülni hagyja a különböző alapjogokat, például a véleménynyilvánítás vagy az információhoz jutás szabadságát, illetve az oktatáshoz fűződő jogot. Ehhez hasonlóan támogatandó az erőteljesebb állami szerepvállalás meghatározott jogok és érdekek érvényesítésében. A konzultáció a gyermekeknek az interneten elkövethető visszaélésekkel

[71] Ld. a kérdőív 1., 7., 8., 14., 15., 16. és 19. kérdését.

[72] Ld. a kérdőív 2., 3. és 4. kérdését.

[73] Ld. a kérdőív 5., 6. és 10. kérdését.

[74] Ld. a kérdőív 9., 10., 11., 12. és 13. kérdését.

[75] Ld. a kérdőív 16., 17., 18., 19. és 20. kérdését.

[76] Vö. Dojcsák Dániel: Tovább mélyül az európai digitális szakadék. hws.wu. 2013. január 30. (Elérhető: <http://tinyurl.com/oft24r9>.)

szembeni védelméről, az internetes zaklatás (*cyber-bullying*) visszaszorításáról, az interneten elkövetett személyiségi jogi visszaélésekkel szembeni szigorúbb fellépésről, illetve az internetes kereskedelem biztonságának és a fogyasztók védelmének a fokozásáról tesz említést. E ponton fájó, hogy a szellemi tulajdonvédelmi jogokkal rendelkezők érdekeinek az állami oltalmazásának szükségességét – a fentebb említett Jedlik-terv által meghatározott stratégiát is szem előtt tartva – nem érinti a kérdőív.

A „digitális bioszférához” a konzultáció több irányból közelít. A szoftverfejlesztés és licencvásárlás gyakorlatának esetleges felülvizsgálatára vonatkozó kérdés racionálisan felvetheti a szabad szoftverek szélesebb körű alkalmazásának lehetőségét, amely elvben – elsősorban gazdaságilag – helyes útnak tekinthető. Hasonlóan támogatásra méltó az e-közigazgatási szolgáltatások színvonala javításának, illetve az elektronikus ügyintézés lehetőségei bővítésének felvillantása. Hogy ezek gyakorlatba való átültetése mennyiben valósul meg, már komoly szakmai – több minisztériumot is érintő – kérdés, melyek kapcsán egy „kérdőívezés” alapján komoly előrelépés nem várható. Hogy a társadalom mit gondol (mit tud) a netes semlegességről, avagy mi a véleménye az internetes vállalkozások infrastruktúra fejlesztéséhez és fenntartásához, illetve a minőségi tartalmak és szolgáltatások fejlesztéséhez való hozzájárulásának lehetőségéről, nehezen ítéltethető meg. Az utóbbi kérdésbe szerencsére a kérdéssor összeállítói nem illesztették bele közvetlenül a Google nevét, holott ez a – 19. sorszámú – kérdés egyértelműen az Európa több államában komoly díjfizetési kötelezettség elé állított óriáscéggel szembeni esetleges magyar lépések előkészítésével állítható párhuzamba.^[77]

A fentiekhez képest kifejezetten szerencsétlennek tekinthető a konzultáció egyetlen, a szerzői joggal közvetlenül kapcsolatba hozható kérdése. Ez ugyanis arra keresi a választ, hogy a védett tartalmakhoz az interneten keresztül történő hozzáférésnek vajon ingyenesnek kell-e lennie, illetve indokolt-e az alkotóknak történő jogdíjfizetés. Nem csupán arról van szó, hogy erre a válaszadók jelentős része nagy valószínűség szerint úgy felel majd, hogy az a saját pénztárcájának kedvezen. Azért sem túl szerencsés ez a megközelítés, mert burkoltan is olyan elmélkedést tesz lehetővé az internetes hozzáférés esetére fizetendő díjazásra vonatkozó jogszabályi (nemzeti, uniós és nemzetközi) előírásokról, amelyeket egy konzultációval nem lehet felülrni. Vagyis itt értelme sincs belemenni abba, hogy valóban megilleti-e az alkotót a díjazás a kreatív tevékenységéért. Az internetes felhasználások vonatkozásában az irányadó globális és nemzeti normák ugyanis világosan meghatározzák a díjfizetési kötelezettség kereteit és határait (vagyis az alkotók jogait és a társadalomnak biztosított szabad felhasználási lehetőségeket).

[77] Spanyolországban 2014. végével beszüntette működését a Google News, megelőzve ezzel szerzői jogilag védett művek részleteinek a kivetítése miatt fizetendő szerzői jogdíj megfizetésének a kötelezettségét. Ld. Berta Sándor: Leáll Spanyolországban a Google News. Sg.hu. 2014. december 12. (Elérhető: <http://tinyurl.com/nc5oykp>.)

Az internetkonzultáció kapcsán összefoglalóan elmondható egyrészt, hogy a kérdőívben található irányított válaszok nem alkalmasak a társadalmi vélemény egészének a tükrözésére. Másrészt egy-egy kérdés, illetve sok esetben maguk a válaszok is a minimálisnál szélesebb körű ismereteket feltételeznek az internethasználók részéről. Különösen igaz ez például a digitális gazdaságot és bioszférát érintő esetekben, melyekre nem lehet zsigerből választ adni, ehhez komplexebb tudáson alapuló érdekek egyensúlyozására van szükség. Ugyanígy gyakorlatilag előre borítékolható, hogy a szociális érzékenység jegyében az alapjogi vonatkozással bíró kérdésekre támogató válasznak kellene születnie. Mindezek mellett kérdésként merül fel, hogy az ily módon megszülető eredmények mennyiben képezhetik alapját bármely jövőbeli kormányzati programnak/cselekvésnek. Harmadrészt a kérdőív belső koherenciája is tökéletes. Például a hátrányos helyzetben lévő személyek internettel kapcsolatos képzésére vonatkozó harmadik kérdéssel azt feltételezik a kérdőív készítői, hogy a válaszadók egyetértenek a hátrányos helyzetben lévőknek biztosítandó „internet-alapcsomag” ötletével.

A legjobb talán az lenne, ha fejünket a mértékadó külföldi példák felé fordítanánk. Az Egyesült Államokban általánosan elfogadott tétel, hogy a gyors és szabad internet a gazdasági fejlődés motorja, a hatékony működés biztosítója.^[78] Az Európai Bizottság „digitális egységes piacra” vonatkozó elképzelései^[79] pedig megerősítik: az internet világában csakis előrefelé szabad tekinteni. A piaci szereplők és a kreativitás támogatásában, a fejlesztések és az online hozzáférés biztosításában van a jövő. Ha Magyarország jól akar cselekedni, akkor ezt az utat kell választania. Én ezt választanám.

IRODALOM

- *Az internet világnapján rajtol az Internetkon20.* Elérhető: <https://www.internetkon.hu/hirek/2015-05-06/az-internet-vilagnapjan-rajtol-az-internetkon20/>.
- Berlin - Zweitstimmen bei der Wahl zum Abgeordnetenhaus von Berlin am 18. September 2011, Endgültiges Ergebnis. Elérhető: <http://tinyurl.com/3cdj4tb>.
- Berta Sándor: Leáll Spanyolországban a Google News. Sg.hu. 2014. december 12. Elérhető: <http://tinyurl.com/nc5oykp>.
- Bodó Balázs - Lakatos Zoltán (2010): *A filmek online feketepiacra és a moziforgalmazás.* 1. Szociológiai Szemle. 20. évf. 3. sz. 34-75.
- Bodó Balázs - Lakatos Zoltán (2011): *A filmek online feketepiacra és a moziforgalmazás.* 2. Szociológiai Szemle. 21. évf. 2. sz. 111-140.

[78] Vindu Goel: American Workers Say Internet Makes Them More Productive, New York Times Online, 30 December 2014 (<http://tinyurl.com/qzr2ja8>).

[79] Mezei Péter: A digitális egységes piac és szerzői jog, Szerzői jog a XXI. században, 2015. május 7. (<http://tinyurl.com/q4nwsja>).

- Breaking News: *Reda-jelentés az InfoSoc-irányelv reformjáról*. Szerzői jog a XXI. században. 2015. január 20. Elérhető: <http://tinyurl.com/p5j4elm>.
- Buford, John F. – Yu, Heather – Lua, Eng Keong (2009): *P2P Networking and Applications*. Morgan Kaufmann Publishers, Burlington.
- Büscher, Mareile – Müller, Judith (2009): *Urheberrechtliche Fragestellungen des Audio-Video-Streamings*. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Vol. 109. No. 6. 558–560.
- Danay, Robert (2005): *Copyright vs. Free Expression. The Case of Peer-to-Peer File-Sharing of Music in the United Kingdom*. Yale Journal of Law & Technology. Vol. 8. No. 1. 32–62.
- Dojcsák Dániel: *Tovább mélyül az európai digitális szakadék*. hws.wu.hu. 2013. január 30. Elérhető: <http://tinyurl.com/oft24r9>.
- *EP választások és szerzői jog*. Szerzői jog a XXI. században. 2014. május 23. Elérhető: <http://tinyurl.com/ncckua3>.
- Faludi Gábor (2008): A szerzői jog alapjogi szemlélete az Európai Unióban. In: Faludi, Gábor (szerk.): *Liber Amicorum, Studia P. Gyertyánfy dedicata*. Bibliotheca Iuridica. Liber Amicorum 31. Budapest. 185–209.
- Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.) (2008): *Emberi jogok*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Huygen, Annelies – Rutten, Paul – Huveneers, Sanne – Limonard, Sander – Poort, Joost – Leenher, Jorria – Janssen, Kieja – van Eijk, Nico – Helberger, Natali (2009): *Ups and Downs. Economic and cultural effects of file sharing on music, film and games*. TNO-rapport, TNO Information and Communication Technology, Delft.
- *Internetadó: megijedt a kormány, de ez még mindig abszurd*. hvg.hu. 2014. október 22. Elérhető: <http://tinyurl.com/ovhnafm>.
- Internetkon20. Elérhető: <https://www.internetkon.hu/>.
- Javaslat az Internetkon kérdéseire. Elérhető: <https://www.internetkon.hu/hirek/2015-04-14/javaslat-az-internetkon-kerdeseire/>.
- Jedlik-terv. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. Elérhető: <http://www.szttnh.gov.hu/jedlik-terv/>.
- Kóhidi Ákos (2012): *A Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodás egyes polgári jogi kérdései*. Jogi Iránytű. No. 1. 1–3.
- Larsson, Stefan (2011): *Metaphors and Norms - Understanding Copyright Law in a Digital Society*. Lund Studies in Sociology of Law 36. Lund University, Lund.
- La Rue, Frank (2011): *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. Elérhető: <http://tinyurl.com/3czyazo>.
- Mazziotti, Giuseppe (2010): *EU Digital Copyright Law and the End-User*. Springer, Berlin.
- Mezei Péter – Németh László (2009): *A Direct Download Link (DDL) szolgáltatás szerzői jogi megítélése*. Infokommunikáció és Jog. 34. sz. 179–186.
- Mezei Péter (2012a): *A fájlcsere dilemma - a perek lassúak, az internet gyors*. HVG-Orac, Budapest.
- Mezei Péter (2012b): A digitális szocializmus és a telekommunizmus kritikája a szerzői jog szemszögéből. In: Katona Tamás (szerk.): *Ünnepi eKönyv Herczeg János professzor 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 469–482.
- Mezei Péter (2014a): Technológiai mérőföldkövek és szerzői jog. In: Blutman László (szerk.): *Ünnepi Kötet Dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Acta Juridica et Politica Szeged, Tomus LXXVII. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged. 395–406.
- Mezei Péter (2014b): *A jogkimerülés intézményének kialakulása és fejlődése az Egyesült Államokban*. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 9. évf. 2. sz. 5–77.

- Mezei Péter (2014c): Elképzelttem: nem lenne jó. Kritikai észrevételek egy szerzői jogi abolitionista tanulmány kapcsán. In: Pogácsás Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando – Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapjára*. Szent István Társulat, Budapest. 407–423.
- Mylly, Tuomas (2015): The Constitutionalization of the European Legal Order: Impact of Human Rights on Intellectual Property in the EU. In: Christophe Geiger (ed.): *Research Handbook on Human Rights and Intellectual Property*. Edward Elgar, Cheltenham. 103–131.
- Németh, László (2012): PIPA, SOPA, OPEN – The End of Piracy or Privacy? In: Martínez, Cerrillo – Peguera, A. – Peña-López, M. – Pifarré de Moner, I. M. J. – Vilasau Solana, M. (eds.): *Challenges and Opportunities of Online Entertainment*. Proceedings of the 8th International Conference on Internet, Law & Politics. Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona 9-10 July, UOC-Huygens, Barcelona. 147–163.
- PP International. Elérhető: <http://www.pp-international.net/>.
- *Piraten erobern nach Berlin nun auch den Westen*. Welt Online. 25 März 2012. Elérhető: <http://tinyurl.com/neu2k2j>.
- Piratpartiet. Elérhető: <http://piratpartiet.se/>.
- Sandvine Global Internet Phenomena Report, 2H 2014. Elérhető: <http://tinyurl.com/opjacos>.
- Savola, Pekka (2014): *Proportionality of Website Blocking: Internet Connectivity Providers as Copyright Enforcers*. JIPITEC. Vol. 4. No. 2. 116–138.
- Spinella, Peter: *Russian Culture Ministry Keen to Tax Internet Users*. The Moscow Times. 24 February 2015. Elérhető: <http://tinyurl.com/pletsh8>.
- Szabó Imre (2010): A „The Pirate Bay” ügy elsőfokú ítélete a magyar büntetőjog tükrében. Infokommunikáció és Jog. 39. sz. 141–146.
- Szalai Bálint – Tóth Balázs – Hanula Zsolt: *Elképesztően durva lesz az internetadó*. Index.hu. 2014. október 21. Elérhető: <http://tinyurl.com/n2z2t3d>.
- Wandtke, Artur-Axel – von Gerlach, Felix-Tessen (2013): *Die urheberrechtliche Rechtsmäßigkeit der Nutzung von Audio-Video Streaminginhalten im Internet*. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Vol. 113. No 2. 676–683.
- Yu, Peter K. (2012): *Intellectual Property and Human Rights in the Nonmultilateral Era*. Florida Law Review. Vol. 64. No. 4. 1045–1100.
- Yu, Peter K. (2014): *TPP and Trans-Pacific Perplexities*. Fordham International Law Journal. Vol. 37. No. 2. 1129–1181.
- Visser, Corinna: *Ein Paradies für junge Kreative*. Deutschland.de. 17 Dezember 2014. Elérhető: <http://tinyurl.com/qc42szk>.
- Wu, Tim (2003): *Network Neutrality, Broadband Discrimination*. Journal of Telecommunications and High Technology Law. Vol. 2. 141–178.